

SZÉKELY DÉNES
Jézus és a politika

Dopo la seconda guerra mondiale, il quesito riguardante le cause dell'arresto di Gesù e della sua morte violenta, ricevette impulso straordinario. Per secoli gli ebrei erano stati ritenuti responsabili della morte in croce di Gesù Cristo. Ma il popolo ebraico non può essere considerato globalmente responsabile dell'esecuzione di una persona di buona volontà. Gesù venne arrestato per ordine di un gruppo piccolo, ma influente, all'interno del giudaismo di quel tempo: quei capi ebrei appartenevano al partito dei sadducei ed erano oppositori sia dei farisei, sia dei zeloti e di tutti quei gruppi ispirati da aspettative apocalittiche del futuro, o che avevano riposto le loro speranze nella venuta del Messia. Dopo il suo arresto notturno, Gesù venne interrogato dal sommo sacerdote e alla fine accusato di bestemmia. Ossia di un'infrazione religiosa (Mc 14,64). Ciononostante i capi ebrei consegnarono il detenuto ai romani. Gli aspetti politici della vicenda svolgevano chiaramente il ruolo principale, anche per loro. Un punto di vista condiviso dalle autorità romane di occupazione, come testimonia il fatto che Pilato fece apporre sulla croce la scritta: "*Re degli ebrei*" (Mc 15,26). In questo contesto non è possibile presentare tutti i dettagli del processo a Gesù. Mi limiterò solo ad alcuni aspetti: la situazione politica al tempo di Gesù, Gesù e i partiti religiosi, il processo politico-religioso di Gesù.

Parole di chiave: la situazione politica; Gesù e i partiti; il processo di Gesù; Re degli ebrei.

Jézusnak ismételen feltettek kérdéseket, melyekkel arra akarták készíteni, hogy foglaljon állást a kor égető problémáit illetően, különösen azzal kapcsolatban, hogy mi a véleménye a megszálló római kormányzatról. Az evangéliumi beszámolóban láthatjuk, hogy Jézus az ilyen kérdésekre következetesen megtagadta a közvetlen választ.

Jézusnak az idegen hatalommal szembeni magatartását az adópénz fizetéséről szóló példabeszéd jellemzi a legjobban. A rómaiakkal való kompromisszumot elfogadó jeruzsálemi vezetőség és a lázongó forradalmárok (zélóták) között az adópénz fizetése vagy nem fizetése volt az egyik legkényesebb vitapont: szabad-e adót fizetni a császárnak? Ezért volt olyan körmön-

font Jézus ellenségeinek a csapdája, amikor kikérik az ő véleményét. Ha Jézus helyesli az adópénz fizetését, akkor helyesli a római megszállást. Ha viszont tiltja, akkor fel lehet jelenteni forradalmárként a hatóságoknál. Az evangélisták megjegyzik, hogy Jézus átlátott álnokságukon, és odahozatott egy dénárt, melyen a római császár képe és felirata volt látható. „*Mutassátok az adópénzt! Kinek a képe és felirata ez?*” (Mt 22,19. vö. Mk 12,13–17; Lk 20,20–26). A továbbiakban ismeretes Jézus válasza: „*Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!*” (Mt 22,21, Mk 12,17. Lk 20,25).

Jézusnak ezt a frappáns mondását a történelem során sokféleképpen értelmezték. Annyi világos, hogy Jézus nem osztja a zélóták nézetét, akik lelkiismereti kérdést csináltak a császár iránti adófizetés megtagadásából. De ennél még sokkal fontosabb, hogy Jézus e szavaival határokat szab a politikai hatalomnak.¹

Magatartásából és megjegyzéseiből kitűnik, hogy lett volna mondanivalója arról, hogyan kellene gyakorolni a politikai és gazdasági hatalmat, nem jegyezték fel róla, hogy akár erőszakkal, akár békés úton a fennálló rend megdöntésére biztatott volna. Ahelyett, hogy társadalmi vagy politikai forradalmat sürgetett volna, mint ahogy korabeli egyes mozgalmak tették (pl. zélóták), Ő a lelki megújulásra hívta fel hallgatói figyelmét: „*Térjetekek meg és higgyetek az üdvösség jóhírében*” (Mk 1,15). Hogy mennyire nem akarta a fennálló társadalmi rendet megváltoztatni mi sem bizonyítja jobban, mint Pilátus előtt tett vallomása: „*Az én országom nem ebből a világból való*” (Jn 18,36). Ugyanez elmondható a tizenkét apostolról. Az apostolok, Pállal és társaikkal együtt az evangélium hirdetésére összpontosítottak, és csak igen kevés figyelmet szenteltek a politikai intézményeknek vagy eljárásoknak.²

¹ NEMESHEGYI Péter SJ, *Jézus és...*, Kecskemét 2007, 92.

² DULLAS, Avery, *Vallás és politika*, in: *Mérleg* 3 (1993) 280-290. 280-281.

Jézus nem adott közvetlen cselekvési programot – receptet, pontos elveket - a társadalompolitikai gyakorlat számára. Tanítása mégis érinti a közösségi életet. Nem úgy határozza meg a cselekvési hátteret, hogy „itt és most” mi a teendő, hanem széles játékkeretet hagy a szabadságnak, sőt nem csak meghagyja a szabadságot, hanem feltételezi is azt.

Politikai helyzet Jézus korában

Ahhoz, hogy Jézusnak a politikához való viszonyát jobban megértsük, szükséges, hogy röviden áttekintsük a korabeli palesztin zsidóság politikai helyzetét.³ A hellenizmussal való konfrontáció, a Makkabeusok szabadságharca, valamint a keletre terjeszkedő római birodalom kitörölhetetlenül rányomta bélyegét Palesztina történetére. Pompeius i.e. 63-ban hadseregével bevonult Jeruzsálembe. Ettől kezdve egész Palesztina római provinciává lesz, amelyet római helytartók, illetve a császár kegyéből beiktatott kiskirályok kormányoznak.⁴ A palesztinai zsidóság helyzete Jézus korában a lehető legrosszabb volt. A római császár vagy a császár által beiktatott uralkodók adószedői és vámszedői dézsmálták a népet. A római hatalommal együttműködő zsidó rétegek mindebből hasznot hajtanak, és jól élnek. A nép nyomorog. Jóllehet a rómaiak a zsidókat lenézték és megvetették, de nem kényszerítették őket vallásellenes cselekedetekre, pl. császárok előtti tömjénáldozat bemutatására.

Jézus korában egyre inkább elterjedt az a meggyőződés, hogy Isten szent háború kirobbantását kívánja a hithű izraelitáktól. Reménytelennek látszott a világhatalommal való szembezállás, de a zelóták (buzgók) hitték, hogyha ők a háborút megkezdik, majd segítségükre jönnek az angyali légiók. Még a qumrani szerzetesek is erre a felszabadító háborúra készültek.

³ Vö. GNILKA, Joachim, *A Názáreti Jézus*, Budapest 2001, 36-50.

⁴ HUNYADI László, *Az emberiség vallásai*, Budapest 1998, 120.

Kr.u. 68-ban kitör a zsidó háború, amelyet Róma csak nagy erőfeszítések árán tudott leverni. A nép széles rétegeit annyira áttűzesítette a tűrhetetlen politikai helyzet iránti harag és gyűlölet, hogy Titusz fővezér légiói csak hosszú ostrom után tudták bevenni és elpusztítani Jeruzsálemet. A várost kifosztották és lerombolták a templomot. A harcok még ezután is folytatódtak. A háborúban több mint 600 ezer zsidó elesett vagy rabszolgasorba került. Maszada erődjében pedig még három évig ellenálltak a római túlerőnek, és végül öngyilkosságot követtek el.⁵ Hadrianus császár (Kr.u. 76–138) uralma alatt Palesztinában szüntelen gerillaháború dúlt. Az első zsidó háborút követő véres római megtorlás ellenére 132-ben Bar Kochba vezetésével kitört a második zsidó szabadságharc, mely ugyanúgy véres megtorlással, a felkelők lemészárlásával és a zsidóknak Jeruzsálemből való kitiltásával ért véget. Ilyen gyűlölettől parázsló volt a politikai légkör már Jézus idejében is. Ilyen környezetben lép fel Jézus és kezdi el nyilvános működését.⁶

Jézus és a vallási pártok

A Hasmóneus időszak (Kr.e. 165–37) alatt számos szekta tűnt fel a júdeai zsidók között, melyekről főleg Josephus Flavius – zsidó történész Kr.u. 1. évszázadból – írásaiból szerzhetünk tudomást. Josephus Flavius erősen deformált képet fest a vallási és politikai pártok világáról. Ő túlzó fantáziával filozófiai szektákká alakítja ezeket a pártokat. A farizeusokkal való kapcsolata elfogulttá teszi őt a szadduceusokkal szemben. Az evangéliumok és az Apostolok Cselekedeteinek adatai

⁵ Josephus Flavius élénk képet fest Maszada elestéről és a zelóták végéről, akik az utolsó csata estjén inkább az öngyilkosságot választották, mint hogy az ellenség kezébe kerüljenek. FLAVIUS, Josephus: *A zsidó háború*, Budapest ⁶1999, 518-532.

⁶ NEMESHEGYI: 87-90.

töredékesek és alkalmoszerűek, és ezeket az adatokat is befolyásolja a szembenállás ténye.⁷

Palesztina zsidó népességének gondolkodásmódját négy párt vagy szekta befolyásolta. A pártok közül három: *szadduceusok*, a *farizeusok* és *zélóták* a nemzet vezetőinek szerepéért versengtek; a negyedik párt tagjai, az *esszénusok* visszavonultak a politikai életből, és erkölcsi felfogásuk, ill. tanításuk hatása az aktív politika színterén kívül vált érezhetővé. Az esszénusok szigorú szerzetesi közösségben éltek, szerintük az igazi vallás a szív tisztaságát jelenti, valamint az Isten és felebarát szeretetét.⁸

A ranglétra legmagasabb fokán a *szadduceusok* álltak, ez volt a gazdagok pártja, mely az arisztokratákhoz méltó módon konzervatív nézeteket vallott. Olyan irányzat, áramlat, amelyet nevezhetünk a normál ortodox zsidóságnak. Tevékenységük gyakran politikai jellegű, de mindenekelőtt vallási párt. Szigorúan ragaszkodtak az írott Törvényhez, de tagadták az angyalok létezését, a személyes halhatatlanságot, a halál utáni igazságszolgáltatást és a feltámadást. A szadduceusok a templomi kultusz vezetői, a papi hagyományok örökösei. Kr.u. 6–70 között majdnem minden főpap szadduceus: pl. Annás és Kaifás. Fő gondjuk: kiváltságos helyzetük megőrzése, aminek az érdekében alkalmazkodnak a római fennhatósághoz. Valószínű ez egyik fő oka a Jézussal szemben való ellenségeskedésüknek – a rómaiak haragjától tartanak, féltik a népet és a szentélyt. „Erre a főpapok és a farizeusok összehívták a főtanácsot, és megkérdezték: 'Mit tegyünk? Ez az ember nagyon

⁷ TAKÁCS Gyula, *Az Újszövetség irodalma*, Győr 2001, 275.

⁸ Az esszénusok nevét nem találjuk az Újszövetségben. A rabbinikus források sem adnak közvetlen felvilágosítást. Mégis egyhangú tanúságok beszélnek e zsidó szekta életéről: Plinius, Philon. Josephus Flavius elmondja, hogy három évet töltött egy remetével, akinek élete hasonló a szektagotakéhoz. Főként a *Zsidó Régiségek* és *A zsidó háború* műveiben beszél róluk. A zsidók harmadik „filozófiai iskolájának” nevezi őket, a farizeusok és szadduceusok mellett. A pithagoreusokhoz hasonlítja őket. FLAVIUS, Josephus: *A zsidó háború*, Budapest ⁶1999, 167-174.

sok csodát tesz. Ha tovább tűrjük, mindnyájan hinni fognak benne, aztán jönnek a rómaiak, és elpusztítják szentélyünket is, népünket is.’ Egyikük, Kaifás, aki abban az évben a főpap volt, így vélekedett: ‘Nem értitek a dolgot! Nem fogjátok fel, hogy jobb, ha egy ember hal meg a népért, mintsem hogy az egész nép elpusztuljon.’ De ezt nem magától mondta, hanem mint főpap megjövendölte, hogy Jézus meghal a népért, s nemcsak a népért, hanem azért is, hogy Isten szétszóródott gyermekeit egybegyűjtse. Ettől a naptól eltökélt szándékuk volt, hogy megölik” (Jn 11,47–53). Kaifás „prófécijának” tartalma gyakorlati jellegű: Ha a népet egyetlen ember halála árán (és csakis így) megmenthetjük, akkor az egy ember halála a kisebb rossz, és a helyes politikai megoldás. A főpap ilyen kijelentése lényegében a halálos ítélettel volt egyenlő.⁹

A nép ideológiai vezetőinek szerepét a *farizeusok* (elkülönült, szeparatista) töltötték be. Minden esetben ők kapták meg jeruzsálemi Szanhedrin elnöki és elnökhelyettesi tisztségét, valamint övük volt az abszolút és tényleges hatalom a palesztinai zsidóság felett. A farizeus olyan személy volt, akinek a mózesi Törvényhez és a hagyományhoz való szigorú ragaszkodását alapos tudás és mély hit jellemezte. A farizeusok valóban hittek, és hitük mellett elkötelezettek voltak. Hittek a személyes halhatatlanságban, a halál utáni ítéletben, a feltámadásban – legalábbis az igazak feltámadásában, és az angyalok létezésében. Várták Isten földi uralmának eléréését, és élő hittel vallották a messiási hitet. Különös buzgalommal fordultak az étkezési előírásokkal, a tizeddel és a rituális tisztasággal kapcsolatos szabályok felé, és ez állandó figyelmet követelt az apró részletek iránt (vö. Lk 18,10 skk). Josephus Flavius túlzás nélkül állítja, hogy a farizeusok a tömegek szimpátiáját és megbecsülését bírják.¹⁰ Szent Pál megtérése előtti múltját két szóval jellemzi – és nem csekély öntudattal – „farizeusként

⁹ Vö. RATZINGER, Joseph, XVI. Benedek, *A názáreti Jézus II.*, Budapest 2011, 132-134.

¹⁰ FLAVIUS, Josephus: *A zsidó háború*, Budapest ⁶1999, 38-40.

éltem” (ApCsel 26,5). A Fil 3,6-ban hasonló érzelmet tükröző összefoglalás: „a törvény megtartásában farizeus,... a törvény szerinti jámborságban feddhetetlen voltam”.

A Máté evangéliumban bemutatott keresztény farizeuskép meglehetősen eltér ettől: a farizeus irányzat itt nem más, mint a képmutatás, a becsvágy és a szűklátókörűség egyvelege, a vallás legjelentéktelenebb részletei iránti túlzott ragaszkodás, és ami ebből következik, a vallás lényegének figyelmen kívül hagyása. „Jaj, nektek írástudók és farizeusok, ti képmutatók! Mentából, kaporból és köményből tizedet adtok, közben ami fontosabb a törvényben, az igazságosságot, az irgalmat és a hűséget elhanyagoljátok” (Mt 23,23). Jó tulajdonságaik mellett súlyos hibáik is voltak. Törvénytiszteletük *nomolatria*hoz, a ‘Törvény imádásához’ vezetett, mivel a rituális pontosság veszélyeztette a szívbeli vallásosságot. A farizeus úgy véli, hogy jótetteivel mintegy hitelezője Istennek – lásd a farizeus imája (Lk 18,11–12). Jézus szemrehányásai ezeket a súlyos elferdüléseket vették célba: jaj, nektek farizeusok... (vö. Mt 23).¹¹

Magatartásukban ténylegesen kifogásolható, hogy felsőbbrendűségük alapján a tudatlanokat „átkozott”-nak (Jn 7,49) bélyegzik, és egy sorba helyezik őket a bűnösökkel. Legtöbbjük szemében Jézus ehhez a megvetett osztályhoz tartozott, aki kapcsolatot tart fenn a vámosokkal és bűnösökkel, elhanyagolja a rituális tisztálkodásokat, nem tartja meg a jámborsági böjtöket, sőt a szombati nyugalom legszentebb parancsát is megszegi (vö. Mk 2,16 skk; 3,2 skk). Ezzel szemben Jézusnak van néhány farizeus barátja is, név szerint Nikodémust és Simont ismerjük.

Röviden tehát: a farizeusok egy kisebb zárt, tudós és vallásos csoportot alkottak a zsidó társadalmon belül. Josephus Flavius szerint a tagok száma Heródes idejében 6000 volt, a szimpatizánsok még többen vannak. Vágyuk a nemzeti teokrá-

¹¹ TAKÁCS: 276.

cia helyreállítása. Vallási párttá formálódnak és így a törvény és a hagyomány védelmezői, a szigorú előírások, a vallási jámborság képviselői. A farizeusok annyira népszerűek voltak, hogy véleményüket még a szadduceusok is kénytelenek voltak figyelembe venni. Az pedig ismeretes, hogy a szadduceusok és a farizeusok álláspontja számos kérdésben különbözött egymástól (ApCsel 23,1–12).¹²

A harmadik párt a *zelóták*, akiknek a csoportját Josephus Flavius szerint Heródes uralkodása idején egy bizonyos galileai Júdás szervezte meg.¹³ A mozgalom születését tulajdonképpen a római hatalom egy adminisztratív intézkedése idézte elő: nép- és vagyonösszeírást rendeltek el (Kr.u. 6- vagy 7-ben). Ez a zsidók lázongását váltotta ki, melynek kapcsán kialakult a zelóták ellenálló csoportja. Elszakadnak a farizeusoktól, akiket túl békülékenynek és passzívnak tartanak. Minden eszközt megragadnak, beleértve a gyilkosságot is, hogy megszabaduljanak az idegen elnyomóktól, és hogy megbüntessék a velük együttműködő kollaboráns honfitársakat. Titokban cselekszenek, fegyveresen küzdenek a rómaiak ellen. Jellegzetes fegyverük a rövid kard, a *sica*, ezért a rómaiak szóhasználatában a *sicarius* egyenértékű a zelótával. A zelóták nem csupán fanatikus nacionalisták voltak, hanem Istennek és az ő Tórájának szentelték életüket. Hittek abban, hogy Isten választott népének adta Kánaán földjét, és a pogány rómaiak jelenlétét az Ígéret Földjén megbecstelenítésnek és szentségtörésnek tartották. A politikai elnyomás, a szegénység és az éhínség következtében a térségben eluralkodott a messiásvárás hangulata. A zelóták felemelkedésének a korszaka a nagy zsidó háború idejére tehető

¹² VERMES Géza, *A qumráni közösség és a holt-tengeri tekercsek története*, Budapest 1998, 151-153.

¹³ Josephus Flavius gyűlölte a zelótákat, mert őket tartotta felelősnek a 70-ben bekövetkezett katasztróféért, Jeruzsálem pusztulásáért. Az ő szemében a zelóták banditák és gyilkosok voltak csupán. VERMES Géza, *A qumráni közösség*, 159.

(Kr.u. 66–70), amikor fanatizmusuk a csúcspontján van.¹⁴ Utolsó lázadásukat Simon Bar Kochba (= a csillag fia) vezeti, akit Rabbi Akiba, a felkelés szellemi vezére messiásnak ismeri el. Ez volt a zelóta párt utolsó fellángolása, amelynek tagjai inkább választották a halált, mint a pogányok uralmát. Érdeemes megjegyezni, hogy semmiféle bizonyíték nincs arra nézve, hogy Jézusnak köze lett volna zelóták forradalmi megnyilvánulásaihoz, az azonban bizonyosnak látszik, hogy Jézus követői között voltak olyanok, akik a zelóta mozgalom elkötelezett hívei voltak, akik szívesen kiáltották volna ki Jézust a sanyargatott nép megszabadítására hivatott messiás királynak.¹⁵ Az azonban bizonyos, hogy Jézus egyik apostolának, Simonnak mellékneve *zelótés* (Lk 6,15; ApCsel 1,13), azaz buzgó, de nem valószínű, hogy a zelóta párthoz tartozott.¹⁶

A fent vázolt rövid bemutatásból is kitűnik, hogy a korabeli vallási pártok nemcsak egymással szembenálló irányzatok, hanem összeütközésbe kerülnek a názáreti Jézussal, működését kritikus szemmel nézik. Márk evangéliumában a konfliktus vitaanyaga¹⁷ világosan felismerhetővé teszi Jézus és a zsidó nép vezető rétegei között kirobbant halálos következményű végfejletet:

- az istenkáromlásra vonatkozó szemrehányás az írástudók részéről a bűnök megbocsátásának Jézustól igényelt teljhatalma miatt (2,7)
- a farizeus-párti írástudók botránkozása azért, mert Jézus „együtt étkezik” a vámosokkal és a bűnösökkel (2,16)
- a farizeusok megütköznek azon, hogy Jézus tanítványai éhségük csillapítására kalászt tépdestek szombaton (2,24)

¹⁴ COHN-SHERBOK, Dan - COHN-SHERBOK, Lavinia, *A judaizmus rövid története*, Budapest 2001, 59-61.

¹⁵ VERMES Géza, *Jézus és a judaizmus világa*, Budapest 1997, 27.

¹⁶ TAKÁCS: 278.

¹⁷ DUQUOC, Christian, *Gesù, uomo libero*, Brescia 42007, 83-87.

- a farizeusok botránkozása a béna kezű férfi szombaton történő meggyógyításán (3,1–6; a Jézus elvesztésére hozott első végzés!)
- a farizeusok és írástudók értetlen méltatlankodása, hogy Jézus tanítványai „(rituálisan) tisztátalan kézzel” étkeznek (7,5)
- a főpapok és írástudók sértettsége a „templom megtisztítása” miatt (11,18), és tanakodásuk, hogy „miképpen okozzák vesztét”
- a főpapok, írástudók és vének dühe, melyet a gyilkos szőlőművesekről szóló példabeszéd váltott ki (12,12)
- az „istenkáromlás” vádjá Jézussal szemben a főpapok részéről azon igénye miatt, hogy ő „a Messiás, az áldott Isten fia” (14,64)

Ez a vád-anyag, mely még bővíthető a többi evangéliumból, egyértelműen felismerhetővé teszi, hogy itt kizárólag *res Judaicae*-ről van szó, tehát tipikusan zsidó adottságokról/ szokásokról és témákról: szombat, (rituális)tisztaság/ tisztatlanság, vámosok és bűnösök, templom stb. Jézus tanításai és cselekedetei érzékenyen érintették a zsidóság szent intézményeit és hitbeli meggyőződését. A Jézus-mozgalom által kiváltott veszély olyan nagynek tűnt, hogy a zsidó nép mértékadó társadalmi rétegei eltökélték magukat, hogy erőszakkal távolítsák el a názareti Jézust.¹⁸

Jézus vallás-politikai pere

A Makkabeusok korában alakult különféle pártok sokszor hívták döntőbírónak a rómaiakat. Azonban a zsidók kiválasztottságuk tudatában nehezen tudták elviselni az idegen (pogány) fennhatóságot. Jóllehet a római birodalomban ők vol-

¹⁸ MUSSNER, Franz, *A Jézusra és az evangéliumra mondott zsidó „nem”*, in: *Mérleg* 3 (2004) 251-269, 253.

tak az egyetlen nép, amely vallási téren bizonyos kiváltságokat élvezhetett, sohasem szüntek meg lázadozni. Amikor értesültek róla, hogy a názáreti Jézust követői messiásnak tekintik, abban reménykedve, hogy vezetésével kiűzhetik a rómaiakat és helyreállíthatják a dávidi királyságot, tömegesen nyomába szegődtek és királlyá akarták tenni (vö. Jn 6,14–15), de Jézus nem vállalta ezt a szerepet. Sőt éles beszédekben fordult mindegyik párt ellen: a *farizeusok* ellen, akik csak új törvények, új szertartások bevezetésén fáradoznak; a *szadduceusok* ellen, akik felvilágosult hellenista zsidók voltak és nem hittek a lélek halhatatlanságában és a feltámadásban; és a *nacionalista hazafiak* (zelóták) ellen is, akik az idegen uralom alól való felszabadulásban látták a legfőbb célt. Ezért azután megvádolták, hogy „Isten fiának”, a „zsidók királyának”, „Messiásnak” vallja magát. A Szanhedrin perbe fogta, majd halálra ítélte, mint hamis prófétát, és a római helytartó - Pilátus - keresztre feszítéssel kivégeztette.¹⁹

Nem feladatunk a peranyag alapos és részletes felülvizsgálása, de ha tisztázni akarjuk a *causa mortist*, azaz a bűntényt, amellyel Jézust vádolták, a főbenjáró bünt, aminek alapján halálra ítélték, akkor a leghelyesebb a keresztre feszítés tényéből kiindulni.²⁰ A keresztre feszítés a Jézus korabeli Palesztinában szinte kizárólag politikai ügyekkel kapcsolatban került elő és a rómaiak szigorú büntetése, míg a zsidó halálbüntetés a megkövezés volt.²¹ A Pilátus előtt Jézus ellen felhozott vádnak, amely Pilátusra hatni tudott, ebbe a széles keretbe kellett beleilleszkednie.

¹⁹ HUNYADI László, *A világ vallásföldrajza*, Budapest 1995, 162.

²⁰ Több vádpont is létezett Jézus ellen, főleg a Hegyibeszéd újraértelmezése – „én pedig mondom nektek”, a bűnök megbocsátása; együtt étkezik a vámosokkal és a bűnösökkel, egyenlővé tette magát Istennel (Jn 5,18), Isten fiává tette magát (Jn 19,7). PANNENBERG, Wolfahrt, *Grundzüge der Christologie*, Gütersloh 1964, 257-260.

²¹ TRILLING, Wolfgang, *Fragen zur Geschichtlichkeit Jesu*, Düsseldorf 1967, 130-131.

Vegyük csak a kereszt feliratát: *a zsidók királya* (Mk 15,26). A kereszt felirata - rövid vagy hosszabb formában (Mt 27,37; Lk 23,38; Jn 19,19) -, jelzi Jézus kivégzésének okát. Azzal vádolták, hogy királyságra tör. Előljáróban érdemes még megjegyezni az Olajfák hegyén történt letartóztatást, mely nagyon valószínű, hogy a templom megtisztítása miatt történt. Jeruzsálemnek vallási szempontból a templom a központja, de politikai és gazdasági szempontból is. Minden templom elleni támadás az egész jeruzsálemi közösségre, s vele együtt a főtanácsra is irányul.²² Ez azonban még nem elég ahhoz, hogy valakit azzal vádoljanak meg, hogy a királyságra tör. A vádlóknak úgy kellett feltüntetniük Jézust Pilátus előtt, mint aki veszélyezteti az államrendet. A per célja az volt, hogy Jézust kiiktassák. Mindenáron meg akarnak szabadulni ettől a kellemetlen embertől. Erre törvényes lehetőséget keresnek, és meg is találják. A pernek tehát, melyet Kajafás és a főpapok folytattak le, és megelőzte a Pilátusnál lezajlott pert, oka az a régi konfliktus volt, amelynek csúcspontjaként a templom megtisztítását jelölhetjük meg.²³ Ezzel telt be a mérték, és ez adta a főpapok kezébe a régen várt törvényes lehetőséget, hogy fellépjenek Jézus ellen. Eszerint Jézusnak a főtanács előtt lezajlott pere vallási jellegű volt, de e perben sem lehetett elválasztani egymástól vallást és államhatalmat. Pusztán politikai valóság éppúgy nem létezett, mint pusztán vallásos. A kettő elválaszthatatlan volt egymástól.²⁴ Pilátus elé azonban már csak olyan váddal lehetett állni, amely az államérdekkel függött össze, Így a vád: „*a zsidók királya*”, többarcú.²⁵

²² SCHÖNBORN, Christoph, *Isten elküldte fiát*, Szeged 2008, 177.

²³ Valószínűnek látszik, hogy a főtanács Jézussal szembeni tárgyalása nem valódi per, hanem alapos kihallgatás volt, amely azzal a határozattal végződött, hogy Jézust a római helytartónak adják át, hogy őt ítélje el. RATZINGER: II, 135.

²⁴ RATZINGER: II, 130-131.

²⁵ GNILKA: *Jézus*, 366-370.

Az evangéliumok beszámolóiban két fő tendencia érvényesül. Pilátus felelősségét csökkenteni, illetve szinte minden felelősséget a zsidók vállára helyezni. Pilátus ezek szerint szinte akarata ellenére adja ki a parancsot, hogy feszítsék meg Jézust. Gyakran elhangzik, hogy az evangéliumok politikai okokból Róma-barát tendenciára hajlottak, s ezért Pilátus alakját folyton szépítették, a Jézus haláláért való felelősséget viszont mindinkább a zsidókra hárították. Ugyanakkor ennek a tendenciának semmi oka nem lett volna az evangélisták történelmi helyzetét tekintve, mert mire az evangéliumokat megírták Néró üldözése már megmutatta római állam kegyetlenségét. Pilátus azonban kétségkívül réalpolitikussá volt. Alexandriai Philon eléggé negatív jellemzést ad róla: hajlíthatatlan, önféjű, konok, erőszakos és megvesztegethető. Esetenként nyomást is tudtak gyakorolni rá. Az evangéliumok azonban teljesen realista képet festenek Pilátusról: római prefektusként képes volt teljes brutalitással fellépni, ha ezt megítélése szerint a közrend megkívánta. Jézus „beismerő vallomása” különös helyzet elé állítja Pilátust: a vádlott királynak, egy ország (baszileia) urának mondja magát, de ez az ország erőszakmentes. Nincsenek hadosztályai. Tehát nem veszélyezteti a római birodalom egységét. A kihallgatás után Pilátus kijelenti Jézus ártatlanságát (Jn 18,38), mert világosan látja, hogy ez a Jézus nem felforgató, nem politikus, üzenete és fellépése nem veszélyezteti a rómaiak uralmát. Hogy vétett a Tóra ellen, ahhoz neki, a rómainak, semmi köze.²⁶

Akkor miért is ítélte el Pilátus? Úgy látszik két tényező játszott szerepet ebben (Mk 14,53–65 ssk), vagyis a Messiáskérdés – amely a Pilátus előtti vádban volt fontos -, és Jézusnak a templom lerombolásáról mondott szavai (vö. Jn 2,19; Mt 27,40). Két döntő mozzanat: a főpap kérdése, hogy Jézus-e a Messiás és a Pilátus kérdésére adott válasz (Mk 15,2). De mi az, amit Jézus állítólag bevallott? Talán az ellene felhozott vádakat? Vagy talán hallgatása volna a beleegyezés? A Mk

²⁶ RATZINGER: II, 143-149.

15,2: „Te montad”-ja egyébként nem tekinthető egyértelmű igenlő válasznak. Inkább mindent függőben hagyó felelet.²⁷ A főpap és az egybegyűltek számára Jézus válasza mindenesetre kimerítette az istenkáromlás tényét. Kaifás „megszaggatta ruháját s felkiáltott: Káromkodott!” (Mt 26,65).²⁸ Tény, hogy ezekkel a vádakkal Jézust *hamis prófétának* és *istenkáromló-nak* lehetett beállítani – ezekért a bűnökért pedig halálbüntetés járt (vö. Lev 24,16; MTörv 13,5 sk; 18,20; Jer 14,14 sk; 28,15–17). Jézus kigúnyolásának két jelene is megerősíti ezt a feltételezést. A római katonák bíborköpenyt és töviskoronát tesznek Jézusra, mint a zsidók királyára, a főtanács pedig hamis prófétának gúnyolja (Mk 14,65). Mivel Jézus korában a legfelsőbb zsidó bírói szerv a főtanács (Szanhedrin) volt, de a halálos ítéletet nem hajthatta végre, mert nem volt „*potestas gladii*” (pallosjog) joga, ravaszul együttműködésre lépett az egyébként gyűlölt római megszállókkal.²⁹

Jézus tehát gyakorlatilag a hatalmasok malomkövei közé került. Bukását félreértés, gyávaság, gyűlölet, hazugság, intrikák és indulatok okozták. Természetesen a kereszténység számára Jézus halálának sokkal mélyebb jelentése van, s ezért nem elég csak a politikai félreértést és halálának politikai dimenzióját hangsúlyozni.

A csupán történelmi tények vizsgálata is azt mutatja, hogy itt nagyobb dolog játszódott le, mint annak vádként való megfogalmazása, hogy Jézus mintegy forradalmárként konfliktusba került az uralkodó hatalommal. Jézus a küldetésének legsajá-

²⁷ GNILKA: *Jézus*, 362-363.

²⁸ A ruha beszakítása, ahogyan a főpap cselekszik, nem idegességből történik, hanem a felháborodás jeleként elő van írva a hivatalát gyakorló bírónak, aki istenkáromlást hall. GNILKA, Joachim, *Das Matthäusevangelium II*, Freiburg 1988, 429.

²⁹ Ha a főtanács részt vett volna Jézus perében, akkor mindent elintézhettek volna egymaga, felesleges lett volna a rómaiak segítségét kérnie. Halálra ítélethették volna és kivégezhették volna Jézust, vélhetőleg megkövezéssel. Jézust azonban Pilátus ítélete nyomán feszítették keresztre. Tehát a főtanács részvétele kizárható. GNILKA: *Jézus*, 354.

tosabb értelmezését fogalmazta meg vallomásában. Számunkra tehát az a döntő, hogy Jézus hogyan fogta fel saját halálát. Szenvedésének többszöri bejelentését (vö. Mk 8,31–33; 9,30–32; 10,32–34) a tanítványok nem értik meg. Ez az út nem a véletlen műve, nem is a sorsé vagy kimondottan a balszerencsée, hanem az „*Isten dolga*” (Mk 8,33), az általa így kijelölt út. A kiszolgáltatás, az erőszakos halál, úgy látszik, „*az Isten elhatározott terve szerint*” (ApCsel 2,23) megy végbe, olyan megtörtént eseménysorként, amelynek utolsó mozzanata Jézus feltámadása.³⁰

³⁰ Vö. SCHÖNBORN: 177-178. KASPER, Walter, *Jézus a Krisztus*, Budapest 1996, 127-128.

Vasárnap
Katolikus hetilap

1991 óta jelenik meg az erdélyi katolikusok lapja, amely az egyházmegyéek életét tükrözi, híreket, tudósításokat, lelkeségi írásokat közöl a romániai magyar katolikusok életéből, összeköti őket a világegyházzal, a világ más tájain élő magyarokkal.

Heti rendszerességgel, 12 oldalon jelenik meg. Megrendelhető, megvásárolható a plébániákon vagy a szerkesztőségben (szerkesztoseg@katolikhos.ro).

VASÁRNAP